

HUMAN RIGHTS & ERADATION OF VIOLENCE ORGANIZATION
Training and Empowerment of Young Advocates Professional Advocates in
Afghanistan

موسسه حقوق بشر و محو خشونت
آموزش و توانمند سازی وکلای جوان افغانستان

سن ازدواج از منظر شریعت، قوانین و اسناد بین المللی

نویسنده: روقیه "حسنزاده"

ولایت بامیان

سال ۲۰۲۰

روقیه حسن زاده بنت محمد باقر حسن زاده متولد سال ۱۳۷۸ دانش آموزی دانشکده شرعیات دانشگاه بامیان است. خانم حسن زاده یکی از اشتراک کننده های کلینیک حقوقی و محکمه تمثیلی حقوق بشر و محو خشونت در سال ۲۰۲۰ در مؤسسه حقوق بشر و محو خشونت بوده است.

چکیده

ازدواج در اسلام و سایر ادیان الهی و جوامع متمدن بشری دارای آداب و رسوم خاص است که نشان دهنده اهمیت این سنت برای ایجاد جامعه سالم انسانی، تولد و پرورش نسل شایسته می باشد. بدون تردید، این رسالت مهم زمانی محقق خواهد شد که طرفین ازدواج، دارای تمایل قلبی، برخوردار از رشد جسمی و روانی و اختیار در تصمیم گیری بوده و ازدواج آنها بر مبنای یک درک درست شکل گرفته باشد. در افغانستان متأسفانه ازدواج های زیر سن که اکثریت آنها بدون درک درست از ازدواج، بدون اختیار و آزادی و در فقدان بلوغ جسمی و روانی صورت می گیرد؛ آمار بالای دارد و این وضعیت مشکلات اجتماعی، انسانی و اخلاقی فراوانی به بار آورده است.

بلوغ جسمی و روانی یکی از شرایط عمده ای انسانی و اسلامی ازدواج است که تأکید فراوانی بر آن شده است. ادبیات و ارزشهای اسلامی نشان می دهد که ازدواج بدون رضایت طرفین و بدون درک و فهم زوجین از ارزش ها، اهداف و فلسفه ازدواج فاقد اعتبار شرعی و قانونی است.

سن ازدواج یکی از موارد اختلافی میان شریعت، قوانین و اسناد بین المللی می باشد. اکثراً در نصوص شرعی سن ازدواج را در واقع همان سن بلوغ جنسی می دانند که سن ۹-۱۵ سالگی را شامل می شود. در قوانین مدنی و احوال شخصیه اهل تشیع سن ازدواج را با توجه به رشد جنسی، جسمی و فکری در نظر گرفته است که برای دختران سن ۱۶ سالگی و برای پسران سن ۱۸ سالگی را تعیین کرده است. و اما در اسناد بین المللی سن مشخصی را برای ازدواج تعیین نکرده است و با توجه به تعریفی که از طفل ارائه شده است، تلویحاً سن ازدواج را تکمیل ۱۸ سالگی می دانند، بناً از تعاریف فوق چنین دانسته می شود که از نگاه اسناد بین المللی، کودکان دارای اهلیت کامل نبوده و ازدواج در سن کمتر از ۱۸ سالگی را در واقع ازدواج زیر سن تلقی می نماید. و در قوانین داخلی سن ازدواج همان سن ۱۶ سالگی برای دختر و ۱۸ سالگی برای پسر می باشد.

واژه گان کلیدی: ازدواج، سن، شریعت، قوانین

مقدمه

ازدواج زیر سن در واقع ازدواج کودکان است که در آن مرحله به بلوغ فکری و عقلانی نرسیده اند. بنابراین طرفین نمی توانند در انتخاب شریک زندگی خود نقش خاصی را ایفا کنند. و ازدواج زیر سن، کودک را قبل از بلوغ فکری با دنیای از نیازها و انتظارات بر آورده نشده مواجه می سازد. و با مرور زمان اثرات روحی و روانی منفی بر جان اطفال می گذارد. همسرگزینی یا ازدواج، پیمان اتحاد مقدس و ملکوتی مرد و زن برای شرکت در زندگانی، تعاون و معاضدت به یکدیگر است که طبق فرامین الهی و قوانین عادی تجویز گردیده و ثمره آن را آرامش و آسایش و بهره برداری صحیح و مطبوع از زندگی و تضمین بقای نسل و ایثار و محبت تشکیل می دهد. باید یاد آور شد که ازدواج به اساس فطرت انسانی است زیرا غرایض اساسی چون تولید مثل یا خلاقیت و جامعه پذیری و حتی غریزه حب ذات و صیانت و میل به بقا و ابدیت، بنیاد اصلی آنرا تشکیل می دهند.

جامعه شناسان و گروهی از روانشناسان معتقد بر این امر اند که؛ اصولاً انسان موجودی است اجتماعی که در جامعه به وجود آمده و در جامعه می تواند زندگی کند. نیاز طبیعی و شوق همدلی، ذوق همدمی و گریز از انزوا، میل به بقا و ابدیت بخشیدن به هستی خود، احساس زندگی و خلاقیت به همسرگزینی و تشکیل خانواده و داشتن فرزند، آموزش و پرورش آنان منجر می شود میل به بقا و حیات جاویدان نتیجه غریزه ای حب ذات است که ضامن صیانت نفس گردیده و یکی از ثمرات ازدواج که تولید مثل است پاسخگوی این اندیشه و خواسته ای انسانی در حیات جاوید و ابدیت است و به نحوی دلنشین و پرحلاوت آنرا تأمین می کند. زیرا هر فرزندی مسلماً نماینده انتقال خصوصیات بیولوژیک والدین خود می باشد و بنا بر این حیات او ادامه حیات والدین است و هر پدر و مادری شخصیت خود را در فرزندان خود جلوه گر می بیند و بر اساس جریان طبیعی آفرینش باور خواهد داشت که فرزندان او نیز به نوبه خود در حفظ سلسله ای او خواهند کوشیدند و بدین ترتیب تا جهان هستی باقی است آثار حیاتی او نیز باقی خواهد ماند. از همین روست که والدین نسبت به فرزند، تجلی حب ذات و خود دوستی است که وجهی از آن در هر نوع خلاقیتی بروز دارد؛ دلبستگی خالق به مخلوق، معلم به متعلم، هنرمند به آثار هنری، شاعر و نویسنده به اشعار و سخنان نغز خویش، همگی نمودار جذبه و رابطه ی پرشور و ناگسستگی در اثر خلاقیت است.

آنچه که در فوق متذکر شدیم مبیین ساختار خانواده شخصی در مقابل خانواده اصلی می باشد. خانواده شخصی به آن خانواده ای اطلاق می شود که شخص بنا بر اراده ی خود با انتخاب همسر بنا می نماید. و هدف اصلی ما هم درین بخش بحث روی چگونگی تشکیل چنین خانواده و برهم خوردن یکبارگی نظم چنین کانون می باشد.

لذت زندگی را اگر در محبت، صداقت، خدمت و ایثار و خلاقیت و سازندگی و پیروزی معنوی خلاصه کنیم، این همه در ازدواج و اندیشه ی پاک تشکیل کانون مقدس خانوادگی جمع می شود. زندگی صحیح اجتماعی را در کانون محبت خانواده می توان آموخت. این همه موارد مهم و فلسفه و اهداف ازدواج که ذکر شده، با ازدواج زیر سن تحقق نخواهد یافت. بنابراین باید متذکر شد که در ازدواج زیر سن تنها به نزدیکی فیزیکی تلاش می شود و از نگاه قلبی، درک و احساسات فرسخ ها فاصله دارد که این بزرگترین مشکل در روابط زنا شویی و نابودی زوجین است.

مبحث اول: مفاهیم و کلیات

این مبحث در شش گفتار جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گفتار اول: مفهوم ازدواج

ازدواج یک کلمه عربی بوده و در لغت به معنای جفت گرفتن، زن گرفتن، شوهر گرفتن، با یکدیگر جفت و قرین شدن، بصورت عموم به معنای اجتماع و انضمام که دو شخص متمایز را باهم وصل می‌سازد. در اصطلاح ازدواج عبارت است از استمتاع و بهره‌گیری مرد و زن از یکدیگر که مانع شرعی برای نکاح آنها وجود نداشته باشد. طبق ماده (۶۰) قانون مدنی افغانستان که چنین صراحت دارد؛ (ازدواج عقدی است که هم زیستی زن و مرد را به مقصد تشکیل فامیل مشروع گردانیده حقوق و واجبات را بوجود می‌آورد). بنابراین از این تعریف چنین بر می‌آید که ازدواج یک عقد مدنی است و هدف از آن تشکیل فامیل می‌باشد.

گفتار دوم: سن بلوغ و سن ازدواج

درین گفتار لازم به نظر می‌رسد تا ابتدا سن قانونی ازدواج (بلوغ) را تعریف و سپس روی آن مفصلاً صحبت نماییم.

الف) سن بلوغ

بلوغ در لغت به معنی رسیدن به چیزی است و در اصطلاح فقهی عبارت است از رسیدن به سنی که غریزه جنسی در آن به حد کافی رشد کرده و شخص آماده‌ای تولید مثل گردد (صفایی، ۱۳۸۲، ص ۶۸). مطابق مذهب حنفی، سن ازدواج زمانی فرا می‌رسد که یک فرد به سن بلوغ برسد. مطابق عنعنات و اصول عملی، سن بلوغ به اساس تغییرات فیزیکی در یک طفل تعیین می‌شود و در این رابطه ماده (۷۰) قانون مدنی افغانستان، سن ازدواج برای دختر را تکمیل شانزده سالگی و برای پسر تمام کردن سن ۱۸ سالگی تعیین کرده است. (قانون مدنی، ۱۳۵۵، ماده ۷۰)

ب) سن ازدواج

با وجودیکه قانون، سن معینی را برای انعقاد عقد ازدواج مشخص نموده و ازدواج کمتر از آن سن را بدون اجازه پدر صحیح التصرف و یا اجازه محکمه‌ی با صلاحیت غیر نافذ دانسته است، با آنهم در مناطق روستایی بدون در نظر داشت سن قانونی، حتی در بعضی موارد در سن نه سالگی و یا هم پایین‌تر از آن در مقابل موضوعات و مسائلی همچون خصومت‌های شخصی و خانوادگی و یا حل دعاوی بین طرفین و گاهی هم به خاطر فقر و تنگدستی خویش (که چنین والدین را نمیتوان صحیح التصرف گفت) دختران شان را به شوهر می‌دهند. با وجودیکه دختران صغیر قربانیان اصلی ازدواج‌های زیر سن هستند، ولی پسران صغیر نیز در بعضی حالات قربانی این نوع عنعنات گردیده و مجبور به ازدواج در سن پایین می‌شوند، که این خود راهی برای تباهی و ویرانی زندگی دختر و پسر است.

گفتار سوم: عوامل در نظر گرفته نشدن سن ازدواج

در رابطه به عدم رعایت سن قانونی ازدواج، عوامل گوناگونی وجود دارد که به برخی از آنها مختصراً اشاره می‌نماییم.

۱. عادی شدن خشونت

خشونت‌های خانوادگی و اجتماعی و نزاع‌های بی‌مورد و گاه مسلحانه در بسیاری مناطق در میان خانواده‌ها وجود دارد که برای حل آن بعضاً دختران خورد سن را به شوهر می‌دهند.

۲. فقر و تنگدستی

این عامل در بسیاری از مواردی مختلف سبب ازدواج های اجباری و زیر سن می شود. خانواده های فقیر و تنگدست در بعضی از مناطق دور دست ناگزیر می شوند که دختران خود را در سنین پایین در مقابل مبلغ پول و یا مواد غذایی و بعضی از موارد دیگر به عقد نکاح در بیاورند. همچنان به دختران بالغ و نابالغ خود نیز چنین رفتار می نمایند و آنها را ناگزیر به این ازدواج ها می کنند که در این صورت دختران مجبور می شوند که تن به چنین ازدواج ها بدهند که چنین ازدواجی نه تنها زندگی دختر بلکه زندگی پسر را نیز ویران و برباد می نماید.

۳. عدم آگاهی خانواده ها و جامعه

بسیاری از خانواده ها در جوامع دور دست زندگی می کنند و در مورد سن قانونی ازدواج چیزی را نمی دانند و در مورد پیامد های آن مثل تبعات صحی، اقتصادی، اجتماعی، فردی درکی درستی ندارند، که این عدم آگاهی نیز یکی دیگر از مؤلفه های ویران کردن زندگی دختران زیر سن است.

۴. فرهنگ مرد سالاری

این فرهنگ نامناسب در جامعه سبب نگرش های منفی نسبت به زنان بوده و در بسیاری از موارد سبب نادیده گرفتن حقوق زنان می شود و در این صورت ازدواج ها بدون در نظر داشت سن قانونی و یا رضایت آنها انجام می شود. (دانش، ۱۳۹۶، ص ۱)

گفتار چهارم: سن ازدواج از منظر شریعت

نکته ای قابل توجه در باره سن ازدواج در حقوق اسلامی، ارتباط به سن بلوغ دارد. سن بلوغ نیز یک مسأله طبیعی و فزیولوژیکی است که زمان آن در افراد و مناطق متفاوت، مختلف است (صفایی، ۱۳۸۲، ص ۷۲). سن یکی از اماره های این تغییر فزیولوژیکی است. اگر این مبنا پذیرفته شود، تعیین سن بلوغ باید بر اساس غلبه و با توجه به وضع جسمی و آب و هوا و سایر شرایط اقلیمی حاکم بر اقوام مختلف صورت گیرد و جنبه کلی و قاعده الزامی برای همه اقوام ندارد (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ص ۶۹). از طرف دیگر باید تذکر داد که اختلاف احادیث منقول از ائمه دین مؤید این دیدگاه است، شایان ذکر است که سن بلوغ از نگاه امام ابوحنیفه هجده سال تمام برای پسر و شانزده سال تمام برای دختر ذکر شده است (طوسی، ۱۴۱۷، ص ۲۸۲). در فقه امامیه دیدگاه غالب مربوطه به ۱۵ سال و ۱۳ سال است که هر یک جداگانه بررسی می شود.

الف) سن ۱۵ سال برای ازدواج

- ❖ انس رض از پیامبر اکرم ص روایت می کند که ایشان فرمودند: «فرزند وقتی پانزده سال را تمام کرد، اعمالش بر او ثبت می شود و حدود برای او جاری می شود» (قمی، ۳۰۷). این روایت نبوی منقول در کتب روایی عامه سن تکلیف را به صراحت ۱۵ سال ذکر کرده است.
- ❖ عبدالله ابن عمر می گوید: «در جنگ بدر من سیزده سال داشتم برای رفتن به جنگ خدمت پیامبر ص رسیدم، به من اجازه نداد؛ ولی در سال جنگ خندق من پانزده سال داشتم، آن حضرت به من اجازه حضور در جنگ را داد».

❖ حمزه بن حمران از امام صادق ع نقل می کند که پیامبر اکرم ص فرمود: «پسر قبل از اینکه به سن پانزده سال برسد یا محتمل شود یا مؤ بر موضع خاص او برود، نمی تواند خرید و فروش انجام دهد» (انصاری، ۱۴۱۳، ۲۰۷). بنابراین از احادیث و روایات ذیل چنین بدست می آید که پایین تر از سن پانزده سال هیچ تکلیفی بر دختر و پسر نیست.

ب) سن ۱۳ سال برای ازدواج

سن بلوغ برای پسران، پانزده سال تمام قمری و برای دختران نه سال تمام قمری در میان فقهای امامیه مشهور است و شیخ طوسی و سید مرتضی از علمای برجسته نیز به آن متفق اند (قمی، بی تا، ۳۰۷). ولی آنچه به صورت عینی مشاهده می شود بلوغ کاملاً مرتبط با شرایط محیطی آب و هوا و تغذیه است. در بسیاری از مناطق دختران نه سال، کودکی بیش نیستند و هرگز به آن رشد عقلی و فکری لازم برای انجام تکالیف شرعی و مسئولیت نمی رسند، از این رو قرار دادن بار تکلیف و مسئولیت بر دوش یک طفل نه ساله که به هیچ وجه از تکلیف و مسئولیت چیزی نمی فهمد، با فلسفه ای احکام و مسئولیت ها در تضاد است. بنابراین سن نه سال برای دختران و سن پانزده سال برای پسران را باید به منطقه ای خاص و شرایط آب و هوای خاص مربوط دانست، نه قضیه واقعی برای تمام اعصار و مناطق مختلف جهان.

گفتار پنجم: سن ازدواج در قوانین افغانستان

در قوانین افغانستان اعم از قانون مدنی و قانون احوال شخصیه اهل تشیع، از نظر امام ابوحنیفه پیروی شده و آن بیشتر با جغرافیا و محیط افغانستان سازگار هست. قانون مدنی در ماده ۷۰ در قسمت اهلیت ازدواج اکمال سن شانزده سالگی برای دختران و اکمال سن هجده سالگی برای پسران را تأیید کرده است «اهلیت ازدواج وقتی کامل می گردد، که ذکور سن هجده و اناث شانزده سالگی را تکمیل کرده باشد» (قانون مدنی، ۱۳۵۵، ماده ۷۰)

همچنان قانون مدنی در ماده ۷۱ خویش نیز صراحت دارد: (۱) هرگاه دختر سن مندرج ماده (۷۰) این قانون را تکمیل نکرده باشد عقد ازدواج او تنها توسط پدر صحیح التصرف یا محکمه ی با صلاحیت صورت گرفته می تواند. (۲) عقد نکاح صغیره کمتر از (۱۵) سال به هیچ وجه جواز ندارد (قانون مدنی، ۱۳۵۵، ماده ۷۱). بر حسب فقره اول این ماده ازدواج صغار صرفاً با اجازه ولی صحیح التصرف معتبر است. ولی در درجه اول پدر و در درجه دوم قاضی محکمه ذی صلاح می باشد. و همچنان سن ازدواج در قانون احوال شخصیه اهل تشیع نیز با قانون مدنی یکسان است: «سن ازدواج برای دختر ۱۶ سال و برای پسر ۱۸ سال مکمل شمسی است». (قانون احوال شخصیه اهل تشیع، ۱۳۸۸، ماده ۹۴)

در رابطه به سن ازدواج باید تذکر داد که قانون منع خشونت علیه زنان مصوب سال (۱۳۸۸/۵/۱۰) در ماده ی (۲۸) خویش «نکاح قبل از اکمال سن قانونی»، رعایت حکم مندرج ماده (۷۱) قانون مدنی افغانستان را در نظر گرفته است که باید در عقد ازدواج در نظر گرفته شود که چنین صراحت دارد؛ «هر گاه شخص زن را که سن قانونی ازدواج را تکمیل نه نموده و بدون رعایت حکم مندرج ماده (۷۱) قانون مدنی به عقد نکاح در آورد، حسب احوال به حبس متوسط که از دو سال کمتر نباشد، محکوم و نکاح در صورت مطالبه ای زن مطابق به احکام قانون فسخ می گردد».

گفتار ششم: سن اهلیت ازدواج در اسناد بین المللی

مطابق فقره ی دوم ماده ۱۶ کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان، نامزدی و ازدواج طفل دارای اثر حقوقی نمی باشد. به اساس تعریف کنوانسیون حقوق اطفال، طفل عبارت است از شخصی که هنوز ۱۸ سالگی را تکمیل نکرده باشد، مگر اینکه حقوق متبوعه ی طفل سن رشد را کمتر تعیین کرده باشد. بر اساس ماده ۱ کنوانسیون حقوق اطفال مصوب (۱۹۸۹/۱۲/۵) علاوه بر این باید مطابق این کنوانسیون تمام اقدامات ضروری به شمول تدابیر قانونگذاری اتخاذ گردد و همچنان مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۶۵ طی قطعنامه ای به عنوان "توصیه درباره رضایت ازدواج، حداقل سن ازدواج و ثبت ازدواج" و در اصل دوم خویش نیز بیان می دارد که تعیین حد اقل سن ازدواج در هر حال نباید کمتر از ۱۵ سال باشد.^۱

شایان ذکر است که بند (۲) ماده (۲۳)^۲ میثاق حقوق مدنی و سیاسی سازمان ملل، «حق ازدواج و تشکیل خانواده برای زنان و مردان از زمانی که به سن ازدواج میرسند به رسمیت شناخته می شود» که در این میثاق سن مشخص اعلان نشده است. و همچنین در ماده (۱۲) کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی های اساسی به حق ازدواج مردان و زنانی که به سن ازدواج رسیده اند تأکید شده است. اما در این کنوانسیون نیز به سن معینی برای ازدواج اشاره نشده است. بند (۲) ماده (۱۶) عهد نامه رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان مصوب سال (۱۹۷۹) این طور بیان می کند "نامزدی و ازدواج کودک اثر حقوقی ندارد و دولت ها باید حد اقل سن ازدواج را تعیین کنند و ثبت رسمی ازدواج را الزامی سازند".

کمیته رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان در تفسیر عمومی شماره ۲۱ خود تحت عنوان "برابری در ازدواج و روابط خانوادگی" پیشنهاد می کند سن ازدواج برای مردان و زنان ۱۸ سال باشد. اخیراً بر اساس بند (۱۹) تفسیر عمومی مشترک کمیته رفع تبعیض علیه زنان و کمیته حقوق کودک در نوامبر ۲۰۱۴ سن ۱۸ سال را برای ازدواج بر اساس تصمیم دادگاه نهایتاً به ۱۶ سال قابل تقلیل داده است. (غدیری، ۱۳۹۶، ص ۴)

با توجه به آنچه در اسناد بین المللی آمده است، سن مطلوب برای ازدواج ۱۵ تا ۱۸ سال بوده و بر سن مشخص اجماع و اتفاق نظری در آنها وجود ندارد. به عبارت دیگر، در قطعنامه ها و اسناد بین المللی پیش از آنکه بر سن معینی تأکید شود، نحوه ی انجام ازدواج و شرایط آن بیشتر حایز اهمیت است. در این اسناد تأکید شده است، ازدواج باید به گونه ای صورت پذیرد که زوجین بتوانند رضایت و آزادی خود را به شکلی که در قانون مشخص شده است، ابراز کند.

از طرف دیگر فقره (۲) ماده (۱۶) کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان اظهار میدارد؛ نامزدی و ازدواج اطفال دارای اثر حقوقی نمی باشد. نظر به تعریف کنوانسیون حقوق اطفال، طفل عبارت از شخصی است که هنوز سن ۱۸ سالگی را تکمیل نکرده باشد، مگر اینکه حقوق متبوعه طفل سن رشد را کمتر تعیین کرده باشد (ماده ۱ کنوانسیون حقوق اطفال مؤرخ ۵/۱۲/۱۹۸۹). علاوه بر این باید اقدامات ضروری به شمول تدابیر قانونگذاری اتخاذ گردد تا حد اقل سن برای ازدواج تثبیت شود و ثبت ازدواج بصورت قانونی در راجستر رسمی تنظیم شود. در نتیجه آنکه در اسناد بین المللی نیز ازدواج زیر سن یک بحث فوق العاده مهم بوده، اما سن خاصی را مورد بحث قرار نداده و تأکید بر تعیین سن از سوی دولت ها دارد.

^۱ اصل دوم: کشورهای عضویه منظور تعیین حداقل سن ازدواج، که در هر حال نباید کمتر از ۱۵ سال باشد، باید اقدام قانونی به عمل آورند، هیچ ازدواج نباید به وسیله هیچ شخص کمتر از این سن به صورت قانونی به ثبت برسد مگر در شرایطی که مقام صالح به دلایل جدی، به نفع زوج که قصد ازدواج دارند با ازدواج آنان موافقت کرده باشند.

^۲ میثاق بین المللی حقوق مدنی سیاسی سازمان ملل (۱۶ دسامبر ۱۹۶۶) در زمره مهم ترین اسناد بین المللی در حمایت از حقوق بشر و آزادی های اساسی است که منعکس کننده ی حقوق معروف به نسل اول حقوق بشر است (سایت پژوهشکده باقر العلوم).

مبحث دوم: پیامدهای عدم رعایت سن قانونی در ازدواج

این مبحث در دو گفتار جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گفتار اول: پیامدها برای صغار

- ۱) ازدواج‌های زیر سن میتواند منجر به خشونت‌های مختلف علیه زنان شود، مانند برهم خوردن آرامش فردی و خانوادگی، خودکشی، ایجاد نزاع‌های اجتماعی، ارتکاب قتل یا جرایم جنایی دیگر.
- ۲) عدم رعایت سن در ازدواج سبب افزایش مرگ و میر مادران، افزایش تولد ناقص و سلب حقوق بشری می‌گردد.
- ۳) عدم رعایت سن در ازدواج تمام مزایای کودکی را از دختران می‌گیرد و بعد از ازدواج دیده شده که دختران از مکتب باز مانده‌اند و در نتیجه منجر به نقض حق آموزش می‌شود.
- ۴) مطلقه شدن دختران در سنین پایین و خطرات آن در حالیکه افراد سن کافی و تجربه لازم، توانایی مواجه شدن با مشکلات ناشی از جدایی را ندارد از این رو فرد در معرض آسیب‌های جدی روانی قرار می‌گیرد.
- ۵) رعایت نشدن حقوق کودکی، همانگونه که شریعت و قوانین و اسناد بین‌المللی بیان نمود شخص تا سن ۱۸ سالگی طفل است و در صورت ازدواج نمودن زود هنگام حقوق کودکی از او گرفته می‌شود مانند، دستیابی کودک به تحصیل، بازی با دوستان، حمایت والدین، حق دسترسی به بهداشت و تأمین سلامتی. (احمدی، ۱۳۹۶، ص ۱۲)

گفتار دوم: پیامدها برای مرتکبین

ازدواجی که در آن سن قانونی رعایت نشود، بر علاوه اینکه نتایج زیان‌باری را برای طفل خورد سن دارد و ازدواج ممکن منحل گردد، گاهاً برای مرتکبین این عمل نیز پیامدهای قانونی دارد. موضوع به ازدواج یا به نکاح در آوردن طفل که سن معین ازدواج را تکمیل نکرده، جرم بوده و مرتکب قابل مجازات می‌باشد. قانون منع خشونت علیه زن در این مورد چنین صراحت دارد: «هرگاه شخص زن را که سن قانونی ازدواج را تکمیل نه نموده و بدون رعایت حکم مندرج ماده (۷۱) قانون مدنی به عقد نکاح در آورد، حسب احوال به حبس متوسطی که از دو سال کمتر نباشد، محکوم و نکاح در صورت مطالبه زن، مطابق احکام این قانون فسخ می‌گردد» (قانون منع خشونت، ۱۳۸۸، ماده ۲۸). همچنان کد جزای کشور رضایت طفل را در مقاربت جنسی شرط نمی‌داند و مقاربت با طفل را در حکم تجاوز جنسی می‌داند و مرتکب آن قابل مجازات دانسته می‌شود؛ «هرگاه مردی با شخص زیر سن قانونی مقاربت جنسی انجام دهد، عمل وی تجاوز جنسی شناخته شده و رضایت مجنی علیه قابل اعتبار نمی‌باشد». (کود جزا، ۱۳۹۶، ماده ۶۳۸)

نتیجه گیری

ازدواج عقیدت که همزیستی زن و مرد را به مقصد تشکیل خانواده مشروع گردانیده، حقوق و واجباتی را برای طرفین به وجود می آورد. سن بلوغ همان سن ازدواج است که جامع ترین سند آیه شریفه قرآن کریم می باشد که الله متعال می فرماید «وَبِتْلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا» (نساء: ۶) ترجمه: «یتیمان را آزمایش کنید تا هنگامی که به سن بلوغ و رشد نرسیده و به نکاح تمایل پیدا نکرده اند». در واقع قرآن عظیم الشان معیار سن ازدواج را بلوغ و رشد تذکر داده است که از آن توانایی، قدرت و درک صحیح مستفاد می شود.

قوانین افغانستان نیز در این مورد، میتوان گفت که موضع نسبتاً عادلانه ای را اتخاذ کرده است و نظر به محیط و آب و هوا، سن ازدواج را که هماهنگی با رای امام ابوحنیفه رح دارد تعیین نموده است. در این خصوص فرقی بین قانون مدنی برای پیروان هل سنت و قانون احوال شخصیه برای پیروان اهل تشیع دیده نمی شود. در قوانین افغانستان سن ازدواج را برای پسران سن ۱۸ سالگی و برای دختران سن ازدواج را ۱۶ سالگی تصویب کرده است و عقد صغیره کمتر از ۱۵ سال را به هیچ وجه جواز نمی دهد.

در اسناد بین المللی مثل میثاق حقوق مدنی و سیاسی سازمان ملل متحد، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، کنوانسیون حقوق اطفال، عهدنامه رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان مصوب (۱۹۷۹) و اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب (۱۹۴۸)، سن مشخصی را برای ازدواج تعیین نکرده است. اما کنوانسیون حقوق طفل، طفل را شخصی می داند که سن ۱۸ سالگی را تکمیل نکرده باشد. لذا نتیجه گرفته می شود که اسناد بین المللی حقوق بشر تمایل به سن ازدواج قبل از سن مذکور را ندارد. بنابراین به این نتیجه می رسیم که ازدواج های که در آن سن قانونی رعایت نمی شود، معمولاً سبب افزایش مرگ و میر دختران هنگام زایمان گردیده و تمام مزایای کودکی را از آنان سلب می نماید، و از طرف دیگر، مطلقه شدن دختران در سنین پایین و ناتوانی در اداره امور زندگی از جمله معایب دیگر این مشکل است که زندگی دختران و پسران را به جهنم تبدیل می کند.

پیشنهادات

۱. تعیین سن مشخص برای ازدواج بدون کدام ملاحظات توجیح کننده.
۲. اجباری ساختن ثبت ازدواجها، سهل ساختن ثبت آن و افزایش کارمندان مجرب ثبت در این عرصه در چوکات محاکم.
۳. قابل مجازات دانستن برگزار کنندگان عروسی ها، بدون ثبت قبلی و دریافت نکاح خط شرعی و قانونی.
۴. توزیع جواز برای جاری ساختن عقد نکاح به اشخاص معین.
۵. ممنوع قرار دادن خطبه عقد قبل از ثبت ازدواج در دفتر مربوط.
۶. تثبیت نمودن سن براساس کارت هویت (تذکره)، در هنگام ثبت ازدواج.
۷. ازدواج های قبل از سن قانونی در صورت عذر معقول و نظریه داکتران مربوطه و حکم محکمه ذی صلاح صورت بگیرد.
۸. ازدواج دختران یتیم باید صرفاً به تجویز محکمه صورت بگیرد.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. انصاری، شیخ مرتضی (۱۴۱۳). کتاب الصوم، قم، باقری، چاپ اول.
۳. صفایی، سیدحسین و اسدالله امامی (۱۳۸۲). مختصر حقوق خانواده، تهران، نشر میزان، چاپ ششم.
۴. طوسی، محمد ابن حسن (۱۴۱۲). الخلاف، جلد ۳، قم، دارالفکر، چاپ اول.
۵. قمی، علی ابن محمد (بی تا)، جامع الخلاف و الوفاق، پاسدار اسلام، چاپ اول.
۶. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲). دوره مقدماتی حقوق مدنی- خانواده تهران، نشر میزان، چاپ سوم.
۷. غدیر، ماهرو (۱۳۹۶). ازدواج از منظر نظام بین الملل حقوق بشر، فصلنامه خانواده، شماره ۴۵.
۸. احمدی، کامیل (۱۳۹۶). ظنین سکوت «پژوهش جامع در باب ازدواج کودکان در ایران»، نشر شیرازه.
۹. دانش، ضیا (۱۳۹۶). ازدواج کودکان، پیامدها ها و راهکارهای مبارزه با آن، روزنامه افغانستان، تاریخ نشر ۷ ثور ۱۳۹۶.
۱۰. سازمان ملل متحد (۱۹۸۹). کنوانسیون حقوق کودک.
۱۱. سازمان ملل متحد (۱۹۴۸). اعلامیه جهانی حقوق بشر.
۱۲. سازمان ملل متحد (۱۹۶۶). میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.
۱۳. سازمان ملل متحد (۱۹۷۹). کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان.
۱۴. وزارت عدلیه (۱۳۸۸). قانون منع خشونت علیه زن، جریده رسمی شماره ۹۸۹.
۱۵. وزارت عدلیه (۱۳۹۶). کد جزا، جریده رسمی شماره ۱۲۶۰.
۱۶. وزارت عدلیه (۱۳۵۵). قانون مدنی، جریده رسمی شماره ۳۵۳.
۱۷. وزارت عدلیه (۱۳۸۸). قانون احوال شخصیه اهل تشیع، جریده رسمی ۹۸۸.